

Հովհաննես Թումանյան ԱՆԲԱԽՏ ՎԱՃԱՌ-ԱԿԱՆՆԵՐ

Մի օր Չղդիկն ու Ճայն եկան
Թե՛ ե՛կ դառնանք վաճառական:
Ասին ու խելք խելքի տրվին,
Հավան կացան, պայման դրին.
Բայց՝ արի տես... որ փող չունեն:
Շատ միտք արին, թե ինչ անեն,
Վերջը եկան Փրշի մոտը,
Ընկան նրրա ձեռն ու ոտը,
Ու մուրհակով,
Շահով, կարգով,
Փող վեր առան բավականին,
Ինչքան պետք էր իրենց բանին:

Չիղջը մընաց, տընպահ դառավ,
Ճայր բոլոր փողերն առավ,
Առավ, նըստեց նավի միջին,
Հասավ Մըսրը, Չինումաչին,
Փարս, Հընդըստան,
Արաբըստան...
Է՛լ թանկագին քիրմանի շալ,
Է՛լ մարգարիտ, զըմրուխտ ու լալ,
Հընդու խուրմա, փըստա, բադամ,
Եվ... ո՛ր մեկի անունը տամ.
Ինչ որ տեսավ, աչքը սիրեց,
Առատ-առատ նավը լըցրեց.

Նավը լըցրեց հազար բարով
Ու ետ՝ եկած ճանապարհով
Ուրախ-ուրախ տուն էր գալի:
Ճամփին ծովում սարսափելի
Ալեկոծում, մըրրիկ ելավ,
Չարկեց, տարավ ապրանք ու նավ:
Միայն սովորաբար ճայր էնօր
Ազատվեցավ մերկ ու տրկյոր:
Ազատվեցավ — փառք իր ասծուն,
Բայց ի՞նչ սրբտով խեղճը գա տուն.
Գա՛ — ի՞նչ ասի պարտքատերին,
Ո՞նց երևա իր ընկերին...
Ընկերն էնտեղ՝ դուռը կըտրած,
Աչքը ճամփին, վիզը ծըռած,
Համբոււ է օրն օրի վըրա,
Թե՛ մեր ճայր երբ պիտի գա...
Երկար նայեց,
Ճամփեն պահեց,
Շատ լավ ու վատ երազ տեսավ,
Մինչև պարտքի օրը հասավ,
Ու՛ մուրհակի թուղթը ձեռին,
Փուշը տընկվեց կըտեր ծերին.
— Է՛յ, բարեկամ, ի՞նչ բանի եք.
Էլ չեք ասում, թե պարտք ունեք...
Գործ բըռնեցիք, հորս ողորմի,
Ետ տվեք դե փողըս հիմի:
Թուղթ եք տըվել՝ վախտ իմացեք,
Ամոթ, արուռ, ահ ունեցեք...
Թալան հո չի՞... մեղք եմ ես էլ...
Ախպէ՛ր, էսպես բա՞ն եք տեսել.

Ոսկի տա մարդ իրեն ձեռով,
Չըկարենա առնի գոռով...
Սրանից հետո դե արի դու
Ու ձեռ մեկնի աղքատ մարդու...
Գոռգոռում էր ողջ թառակում,
Հայիտյում էր, խայտառակում.
Ամեն մարդ էլ, ով որ լըսում,
Հենց մի բերան էն էր ասում.
— Ա՛յ ամոթ ձեզ, Չըղջիկ ու Ճայ,
Ի՛նչ ենք լըսում. — վա՛յ, վա՛յ, վա՛յ, վա՛յ,
Անուններդ վաճառական,
Ու էս տեսակ խայտառակ բա՛ն...
Վա՛յ, վա՛յ, վա՛յ, վա՛յ,
Չըղջիկ ու Ճայ...
Չըղջիկն էսպես միշտ լըսելիս
Սիրտը բերնով դուրս էր գալիս:
Բարկանում էր իրեն մըտքում,
Անիծում էր, չըքում, թըքում.
— Ա՛յ քու տունը քանդվի, ա՛ Ճայ,
Ա՛յ դու դառնաս գըրողի փայ,
Էս ի՞նչ բան էր, որ դու արիր,
Գլուխս էս ի՞նչ փորձանք բերիր...
Ու խընդրում էր ամեն անգամ.
— Մի նեղանար, Փուշ բարեկամ,
Շատ էս կացել,
Կա՛ց մի քիչ էլ.
Թուղթ ըստացա երեկ Ճայից,
Թե՛ դուրս եկա Արաբիայից.
Որտեղ որ է՝ շուտով կըգա,
Դեռ մի բան էլ ավել կըտա...

— Ես չեմ ուզում ավելն, ախպեր,
Կանխիկ համրած իմ փողը բեր.

Շահ եք գրրել,

Վախտ եք դրրել.

Ինչ գրրած ա, էն եմ ասում,
Ձեզնից ավել բան չեմ ուզում:

— Չէ՛, աղա Փուշ,

Թե վաղ, թե ուշ,

Փողն իր կարգին, շահն իր կարգին,

Իսկ պատիվը... ես իմ հոգին...

Ես հույս ունեմ... ասենք պարտք ենք...

Բայց չէ՛ ախար մենք էլ մարդ ենք...

Չէ՛, քու արածն ով մոռանա,

Իր աստվածն էլ նա կուրանա...

Խեղճը էսպես լեզու ածավ,

Շատ հույս տրվավ, շատ խոստացավ,

Շատ սուտ ասավ պարտքատերին,

Շատ ըսպասեց իր ընկերին.

Բայց ընկերը չըկա՛, չըկա՛:

— Էս ի՛նչ ցավ էր, աստված վրկա.

Ի՛նչ իմ բանն էր՝ մըտա մեջը,

Որ խայտառակ լինեմ վերջը...

Ի՞նչպես պըրծնեմ էս կըրակից,

Էս ահագին պարտքի տակից.

Էլ ի՞նչ ասեմ,

Ո՞նց ըսպասեմ.

Նա ե՞րբ կըգա, ի՞նչ իմանամ,

Ո՞ր ջուրն ընկնեմ... ո՞ւմ մոտ գընամ...

Շատ միտք առավ,
Դես դեն թըռավ,
Ինչ որ ուներ տանը, հագին,
Ողջ հավաքեց, տըվավ պարտքին,
Յիփ մերկացավ,
Էլ չըպըրծավ:

Վերջը տեսավ, որ ճար չեղավ,
Թևեր առավ, ինքն էլ փախավ,
Փախավ, կորավ, որ էլ էնպես,
Դատարկ, սընանկ ու սևերես,
Ոչ պատահի պարտքատերին,
Ոչ երևա լույս աշխարհին:

Այնուհետև իր նամուսից,
Չըղջիկը՝ մերկ, փախած լուսից,
Յերեկները դես-դեն թաքչում,
Գիշերն է միշտ մըրթնում թըռչում,
Որ չերևա իր թայ-թուշին,
Ոչ պարտքատեր աղա-Փուշին:
Ճայն էլ ծովում,
Ճըչում, ծըվում,
Ջուրն է մըտնում,
Դուրս է պըրծնում,
Թևին տալիս,
Ման է գալիս,
Թե մի գուցե բախտը բանի,
Կորուստն էլ ետ ջըրից հանի:
Իսկ Փուշն, արդեն հույսը հատած,
Ճանկ ու ատամ սուր պատրաստած,
Կողբովն ով որ անց է կենում

Քաշում է փեշն ու հարցընում,
Թե չե՞ն տեսել մեկն ու մեկին,
Էն լիրժային կամ Չըղջիկին.
Ու էն օրից մինչև օրս էլ
Մեկը մեկին դեռ չեն տեսել:

1886
